

Kehon kielen kuvaus

ref. Soili Suominen Barbara Korte *Body language in literature* (1997) luvun 4 (4.1.)

Johdanto

Referoin Tässä luvussa Barbara Korte käy aihetta läpi yleisemmällä tasolla ja havainnollistaa sitä, millainen kehon kielen asema tekstissä on ja mitä merkityksiä se luo. Tutkimuksensa hän katsoo perustuvan sille, että myös kehon kieli kuuluu merkitysjärjestelmän piiriin ja että kehon kieli on yhtä pitävä teoksen sisältämien merkitysten kanssa. Tekijyyden näkökulmasta ajatellen Korte avaa yhtä kirjallisuuden osa-alueita (kehon kieltä), jonka voi ajatella olevan yksi monista kirjailijan keinovalikoimista, joita kirjailija hyödyntää teoksensa rakentamisessa. Suoranaista *tekijyyttä* Korte ei käsittele tässä teoksessa, vaan pysyttelee pääosin muilla kommunikaation tason alueilla (NCS[1]). Kehon kieltä on tarkasteltu melko vähän kirjallisuudentutkimuksessa.

Korte havainnollistaa kaavion avulla NCSn (engl. The Narrative Communicative Situation) kirjallista kommunikaatiota. Kaavion kautta avautuu erilainen näkymä kirjalliseen kommunikaatiotilanteeseen: siinä on otettu huomioon jokainen palikka (myös tekijyys), jonka varassa kirjallisuus nykytiedon mukaan lepää.

Korten ote kehon kielen tutkimukseen on kokonaisvaltainen, sillä hän kehittää teoksessaan kaikkeen kirjallisuuteen yleistettävissä olevaa kehon kielen viitekehystä. Tärkeä huomio on, että kehon kieli kirjallisuudessa poikkeaa nk. tavallisesta arjesta, koska fiktiivisessä tekstissä kehon kieli on valikoitua, arjessa taas kehon kieli on esillä koko ajan. Se kuinka paljon kehon kieltä käytetään, ja miten se painottuu tekstissä riippuu niin kirjailijasta, teoksesta kuin myös tekstistä itsestään, sillä sen esillä olo voi vaihdella samankin tekstin sisällä.

Korte katsoo, että arkielämässä jokaista kehon liikettä ei ole mieltä tulkita, koska jokaisella eleellä ei välttämättä ole tiettyä tarkoitusta. Tekstin suhteen tilanne on toisenlainen, koska tekstiin kehon kieli on aina tarkoin harkitusti laitettua (tekijän osuus korostuu). Kirjallisuudessa mikä tahansa osa saattaa tuottaa merkityksiä lukijan mielessä. Koska kehon kieli on mukana tekstissä ja sillä on omanlaisensa asema tekstissä, se rakentaa teoksen merkitystä ja on siksi tärkeää. Korte vertaa kehon kieltä teatteriin: lavalla kehon kieli ei milloinkaan voi olla piilossa, mutta kirjoitetun tekstin kohdalla on toisin. Kehon kieltä ei ole aina välttämätöntä kirjoittaa esiin.

1.1 Kehon kielen asema tekstissä sekä semioottisuus

Korte käyttää esimerkkeinä kehon kielen esiintymisen vaihtelusta Henry Jamesin *The American* sekä Ian McEwanin *The comfort of Strangers* -teoksia. Näissä käytetään Korten mukaan runsaasti kehon kieltä. Kun taas Bernard Malamudin *The Fixer* (1966) teoksen hän katsoo sisältävän vain niukasti kehon kieltä: teoksen loppu kuitenkin rakentuu pitkälti kehon kielen varaan. Romaanissa vainottu juutalainen Yakov joutuu syytetyksi lapsenmurhasta ja on matkalla teloitettavaksi. Korte katsoo tekstikohdan, jossa kehon kieli on olennaisessa roolissa, painottavan romaanin keskeistä sanomaa. Yakov on yrittänyt irtautua juutalaisesta perinteestä, mutta hänet otetaan kiinni juuri tämän perinteen vuoksi, jota ei suvaita antisemitistisessä yhteisössä. Hän joutuu vastaamaan lapsen murhasta, jota ei ole tehnyt.

Ainoa ryhmä, joka osoittaa hänelle myötätuntoa (partaa repimällä ja avoimesti itkemällä), on juuri tämä juutalaisyhteisö, jota hän halusi vältellä. Tämä esimerkki havainnollistaa Kortin mukaan sitä, miten yksittäiset kehon kielen ilmaukset rakentavat koko teoksen merkitystä ja ikään kuin alleviivaavat teoksen teemaa.

1.2 Kehon kieli merkittynä

Arkielämässä Korte katsoo kehon kielen toisinaan olevan ikään kuin ylimääräinen lisä, kun taas kirjalliseen tekstiin ei hänen mukaansa yleensä laiteta mitään tarpeetonta. Kortin mukaan useilla kehon kielen muodoilla, kuten tunteellisilla esityksillä, ilmaisuilla ja symboleilla, on kyky tuottaa merkityksiä erillisinä yksikköinä. Kun taas joillain kehon kielen ilmaisumuodoilla ei semanttisesti näyttäisi olevan kovin suurta merkitystä, ne voivat silti tehostaa tekstin vaikutusta ja olla tältä kannalta merkittävä osa teoksen tulkintaa. Korte lisää, että kehon kielen merkitys ei välttämättä aina ole kovin selkeää: verbaalinen ilmaisu ohittaa monesti kehon kielen selkeydessä – myös kirjallisen tekstin kohdalla.

Kertojan ja fiktiivisen hahmon rooli korostuu silloin, kun jompi kumpi näistä selittää (engl. glossing) tekstin kehon kielen. Tällöin sitä on helpompi ymmärtää. Korte pitää 1800-luvun kirjallisuutta esimerkkinä, jossa tätä selittämistä esiintyy runsaasti. Modernikaan kirjallisuus ei ole täysin vailla kertojan tai fiktiivisen hahmon selittämistä, siinä vain on yleistä pukea selitys esim. sanoiksi 'ikään kuin'. Tämä mahdollistaa henkilöihahmon subjektiivisen tulkinnan toisen henkilöihahmon kehon kielestä. Yleisesti ottaen perussääntönä on, että selitys tarkentaa kehon kieltä, joka on tekstissä esillä, mutta se voi rakentaa myös tekstin ristiriitaista tulkintaa, kun halutaan välttää tekstin yksiselitteistä tulkintaa. Näitä tilanteita voivat olla esimerkiksi, kun halutaan luoda paradoksista ja käsittämätöntä kuvaa maailmasta. Kehon kielen selittäminen tällä tavoin on kuitenkin harvinaisempia modernissa kirjallisuudessa.

Useimmiten kehon kielen merkityksen pystyy päättelemään käyttöyhteydestään. Toisinaan kehon kieli tekstissä on jonkinlainen koristeellinen ilmaus, jolloin se ei kerro mitään henkilöihahmon tunteista. Kehon kielen käyttö riippuu sekä tilanteesta että mihin tarkoitukseen sitä käytetään: merkityksen luomiseen tai tietyn tehosteen aikaansaamiseksi.

1.3 Kirjallinen konventio ja kehon kielen merkitys

Kehon kielen nk. normaalin koodiston (jonka avulla suunnistamme käytännön elämässä) lisäksi jokin tietty kirjallinen koodi eli konventio avaa kehon kielen tulkinnan – joskus vain ja ainoastaan tämä – joskaan konventionalistunut kehon kieli ei ole enää niin voimissaan kuin 1800-luvulla. Ongelmalliseksi koodi muodostuu niille, joille konventio on tuntematon. Kortin mukaan jotkin kuvataiteen ja kuvanveiston muodot eivät avaudu, ellei tunne ikonografiaa. Samoin on hänen mukaansa laita itämaisen teatterin sekä joidenkin läntisten kirjallisuustraditioiden. Korte havainnollistaa koodin avautumista keskiajan ja renessanssin aikaisella käsivarsien ristimisellä: se oli tunnettu raskasmielisyuden merkki. Jos ei tunne tätä koodia, voi olla, että teksti jää siltä osin ymmärtämättä.

Konventionaalisuudesta kertovat myös erilaiset kehon kielen repertuaarit tai stereotyyppiset kehon kielen ilmaukset, joita on kansansaduissa ja varhaisemmassa kirjallisuudessa sekä 1800-luvun romaaneissa. Näitä stereotyyppisiä eleitä keskiajan eepissä kirjallisuudessa ovat olleet esim. kyneleet, automaattiset reaktiot, kuten kalpeneminen, punastuminen,

pyörtyminen ja vapiseminen tai omien hiuksien kiskominen. Keski-ikäiseen repertuaariin kuuluvat myös rakkaudellinen katse sekä kohteliaan käytöksen symbolit. Romantiikan ajalta Korte on poiminut Aphra Behnin tekstistä *Oroonoko* (1688) katkelman, jossa kaksi tummaihoista ”vaihtaa väriään”. Kertojan tehtävänä on perustella, miten se on mahdollista: kertoja todistaa itse kokemuksensa perusteella, että tummaihoisen voi tulla kalpeaksi ja punastua. Dickensin teoksessa *Oliver Twist* on myös esimerkki melodramaattisen tehosteen luomisesta kehon kielen avulla: itkuun purskahtava ja polvilleen (kuolleen naisen viereen) lankeava mies.

Yleensä kehon kieleen ei liity romanttisen ajan tapaan tunteikkaan ilmapiiriin luomista, vaan sillä on jokin muu tarkoitus. Esimerkissään pyhiinvaeltajasta Korte painottaa allegoriseen kertomukseen taipuvan kehon kielen (pyhiinvaeltajan pelko, epätoivo, avuttomuus tai onnellisuus) osoittavan tekijän opettavaista tyyliä (esimerkkeinä oppimattomalle lukijalle). Kehon kielen semioottinen merkitys välittyy siis sekä merkityn että merkitsijän (tapa, jolla henkilöahmo ilmaisee kehon kieltään tekstissä) avulla.

1.4 Nonverbaali tyyli

Kehon kielen tyyli, joka on merkitystä tuottava teoksen tulkinnan kannalta, on kirjallisuudessa riippuvaisempi henkilöahmon toiminnasta enemmän kuin siitä, miten kehon kieli on tekstissä ilmaistu. Korte käyttää otetta Samuel Beckettin *Murphystä* (1938) osoittamaan sitä, kuinka neutraalilla tyyllillä voi kuvata esim. kehosta vieraantumista pelkästään henkilöahmon toiminnan avulla. Nonverbaali ilmaisu on tässä myös syvästi yhteen kietoutunut teoksen taiteellisen tyylin kanssa.

Korte katsoo, että nonverbaalilla tyyllillä on omat vaihtelevuutensa eri näkökulmista katsottuna: nonverbaali (kehon kieli) vaihtelee sekä yksittäisten henkilöahmojen että kirjoittajan, genren kuin kirjallisen ajanjaksonkin mukaan. Korte painottaa lopuksi, että kehon kielellä on semioottinen merkityksensä ja ominaislaatunsa. Hänen mielestään kehon kielen tutkimuksessa tulee kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin: miten säännöllisesti ja tiuhaan sitä on ilmaistu (mitä se tukee tekstissä), mikä on sen semanttinen sisältö, miten selkeää (tai epäselvää) se merkityksenannoltaan on, (sekä miten merkitty ja merkitsijä ovat esillä: miten merkitsijä näkyy tekstistä). Myös kehon kielen esitystapa (jota käydään läpi seuraavassa luvussa) on tärkeä, sillä se luo omanlaisia merkityksiä.

Lähde

Korte, Barbara (1997) *Body Language in Literature*. Alkuperäisjulkaisu *Korpersprache in der Literatur: Theorie und geschichte am Beispiel englischer Erzählprosa* (1993) A. Francke Verlag, Tübingen und Basel. Toronto Buffalo London.